

REKABET HUKUKUNDA SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİ

S. Yersu Şahin
Unilever Rekabet Uyum Müdürü

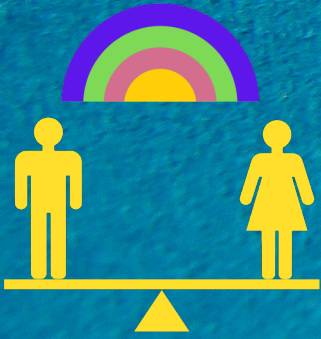

**Bu sunumda yer alan yazılı ve sözlü görüş ve değerlendirmeler sunumu yapan kişinin kişisel değerlendirmeleri olup TEİD'in görüşünü yansıtmamaktadır.*

Ajanda

- Sürdürülebilirlik Meselesi
- İlgili Rekabet Mevzuatı
- Rekabet Kurulu Kararları
- Mevcut Yaklaşım ve Potansiyel Dikkat Noktaları

- Toplumsal Cinsiyet Meselesi
- OECD Çalışması ve Rekabet Hukuku Uygulamasına Olası Etkiler

Sürdürülebilirlik Meselesi

BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Hedef 2030 [16 SDGs - UN Global Compact]

Paris İklim Anlaşması

BMİDÇS - 10 Kasım 2021 [net zero by 2050]

Avrupa Yeşil Mutabakatı

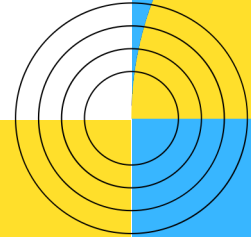
Ekonomik dönüşüm

Aday Ülke - Gümrük Birliği [net zero by 2050]

Yeni AB Yatay İşbirliği Anlaşmaları Kılavuzu

Ocak 2023

Vestager: Yatay işbirlikleri, önemli sürdürülebilirlik faydaları yaratabilir. Revize kurallar, gelişmelere ayak uydurmayı ve bu tür fayda doğuran projeleri desteklemeyi amaçlıyor.

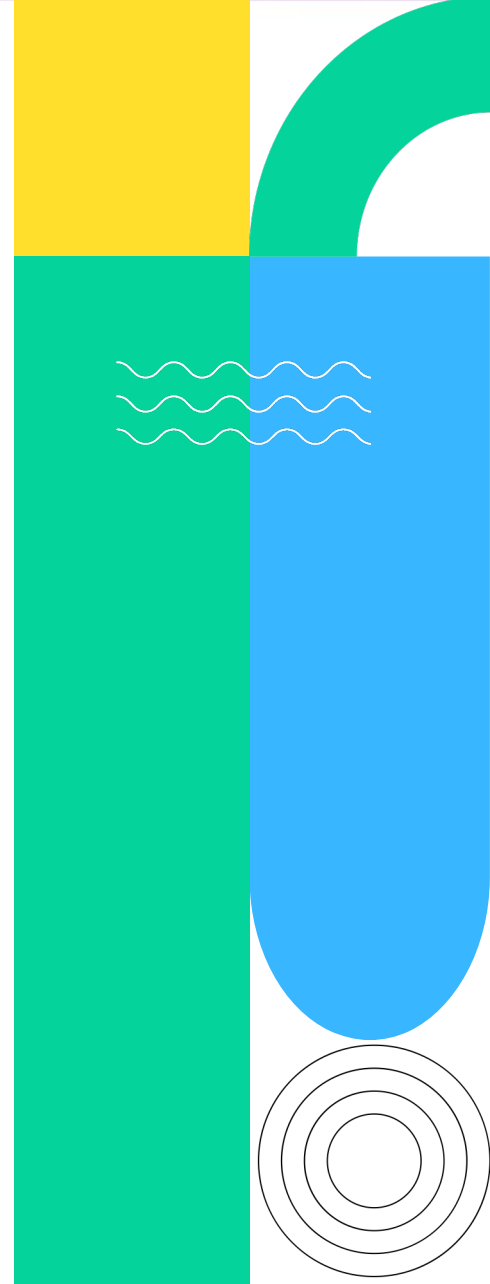
İlgili Rekabet Mevzuatı

Yatay İşbirliği Anlaşmaları Kılavuzu, AB'dekine paralel.

Standardizasyon anlaşmaları kapsamındaki örnekler, 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında **rekabet sınırlaması doğuran ancak sürdürülebilirlik faydası yaratan** anlaşmaların, 5. madde kapsamında **muafiyet** alabileceğini gösteriyor.

Örn. Enerji ve su tasarrufu sağlayan çamaşır makineleri ("Ceced" kararı) - **Çevresel faydalar, tüketiciye yansıtılan etkinlik kazanımları olarak dikkate alınır.**

AB mevzuat değişikliğinin ardından, mevzuatımızda benzer değişiklik gündeme gelebilir...

Rekabet Kurulu Kararları

ATIK AKÜ KARARI

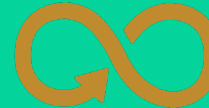
2008

- Şikayet üzerine soruşturma.
- Muafiyet verilemez.
- İdari para cezası.

KONSANTRE DETERJAN KARARI

2009

- Sektör derneği girişimi.
- Muafiyet başvurusu.
- Muafiyet verilmesi.

Atık Akü Kararı

Şikayet:

AKÜDER ve yetkilendirdiği Aküçev'in, **üyelerinin bayilerinde toplanan akü atıklarını topladığı** ve bu atıkları, **kendi üyelerinin geri dönüşüm tesislerine hammadde** olarak sağladığı; böylelikle, bağımsız atık toplayıcıların faaliyetlerini kısıtladığı.

RK Muafiyet Değerlendirmesi:

1. Atık akü toplama hizmetinde, **maliyet düşüşü ve etkinlik artışı** kaynaklı iyileşme var.
2. **Çevresel fayda, toplumun tümüne** (tüm tüketicilere) **yarar** sağlıyor.
3. İlgili piyasanın çok önemli bir bölümünde **rekabet ortadan kalkıyor**.
4. Faaliyet, atık akülerin çevreye zararlarının engellenerek toplanması **amacını aşmış üyelerin ticari çıkarlarına hizmet** eder hale geldiğinden ("*akü fiyatları %5 artırılabacak*"), olumlu faydalar için zorunlu olandan fazla rekabeti kısıtlıyor.

Atık Akü Kararı

RK Değerlendirmesi:

- Üyeler, **piyasanın %85'**ini oluşturuyor.
- Anlaşma, **münhasır**. Yani, bayiler, sadece üyelere hizmet verebilir ve üyeler, başka atık toplayıcılardan hammadde alamaz.
- Bu nedenle, **bağımsız atık toplayıcılar piyasa dışına itiliyor** ve atık toplama pazarındaki rekabet kısıtlanıyor.

RK, **çevresel etkileri (ek fayda olarak) dikkate aldığı** geçmiş kararlarına da atıf yapıyor.

Atık Akü Kararı

RK, **OECD'nin 2006 tarihli "Çevresel Regülasyon ve Rekabet" raporuna** referans veriyor:

- **Rekabet ve çevre politikaları tamamlayıcı.** İkisi de piyasa aksaklıklarını düzeltip sosyal refahı artırmaya çalışır.
- **Fakat, çevresel düzenlemeler, piyasalardaki rekabeti azaltabilir, tüketici fiyatlarını artırabilir, pazara giriş engelleri yaratabilir ve yoğunlaşmayı artırabilir.**
- Çevresel düzenlemeler, **rekabete aykırı uygulamalara da sebep olabilir.** Rakipleri dışlama, rakibe dezavantaj yaratma, fiyat tespitini kolaylaştırma, vb. için kullanılabilir.
- **Rekabet otoriteleri, çevresel düzenlemeleri dikkate alır, fakat çevresel etkilere veya çevre duyarlılığına özel bir önem atfetmez.**
- Çevre politikaları, rekabeti gereğinden fazla sınırlandırmayacak & en az sınırlandıracak şekilde tasarlanmalı.

Konsantre Deterjan Kararı

Sektör Derneği - Sürdürülebilirlik Projesi

- Sabun Deterjan Sanayicileri Derneği, sektörün %95'ine ulaşan üyeleri ile "*yeni nesil çamaşır deterjanı*" projesi yapıyor. Proje, "**konsantre deterjanlar**"a geçişle **her kullanımdaki dozajı ve toplam kullanım miktarını azaltmayı hedefliyor**.
- Proje, **sürdürülebilir üretim ve sürdürülebilir tüketimi** hedefliyor.
 - Bunu da, **kimyasal emisyonları azaltma, enerji tasarrufu sağlama, ambalaj ve dağıtım miktarlarını azaltma ve tüketicileri bilgilendirme ve eğitme** yolu ile yapmayı amaçlıyor.

Konsantre Deterjan Kararı

RK Ön Değerlendirmesi

Öncelikle, **proje, piyasada rekabeti kısıtlayıcı etki doğurma potansiyeline sahip**, çünkü:

- Daha **uygun fiyatlı** bir **ürün** piyasadandan **kalkıyor**.
- Piyasa **fiyatları** genel itibariyle **artar**.
- Üye olmayan **rakipler** ve piyasaya **yeni giriş** yapacak teşebbüsler, **piyasadan dışlanabilir**.
- Bazı üretim girdilerinin (kimyasalların) azaltılması sonucu **girdi üreticileri olumsuz etkilenir**. **Ambalaj ve nakliye firmalarının** iş hacmi daralır.

Konsantre Deterjan Kararı

Muafiyet Değerlendirmesi

1. Konsantre formül, **üretim ve dağıtımda etkinliği artıran bir teknik gelişme** niteliğinde.

2. **Temel yarar "çevrenin daha az kirletilmesi"**. Ekonomik fayda her zaman doğrudan ölçülemese de, **sosyal maliyet düşüşü ile yarar** sağlanacak.

- Daha az üretim ve tüketim, **olumlu çevresel ve ekonomik etkiler** yaratacak. *Atık ve ambalaj malzemesi miktarı azalacak; depolama ve nakliye maliyetleri düşecek.*
- (Doğrudan) tüketiciler, **tavsiye edilen dozajı** uygulama farkındalığına sahip olduğunda, **ek enerji tasarrufu** sağlayabilecek.

- *RK, tüketici faydasını, etkilenen tüketicilerle (pazar-içi etkinlik) sınırlamamış, tüketicilerin tamamını (olumlu dışsallık) dikkate almıştır*

Konsantre Deterjan Kararı

3. Dernek, bu geçiş için **PR çabalarını kolektif** olarak yönetecek ve **koordine** edecek olsa da, her bir ye firma, **pazarlama kampanyasını bağımsız** şekilde yönetecek. **Pazarlama** yanında, **retim, satış ve dağıtımda rekabet** devam edecek.

Projenin, **rakipleri dışlayıcı bir standart belirleme** veya belli bir **rnn arzını kısıtlama amacı veya etkisi yok**. Piyasanın önemli bölümünde rekabetin ortadan kalkması söz konusu değil.

Konsantre Deterjan Kararı

4. Kısıtlama, faydaların eldesi için zorunlu olanla sınırlı.

- Her firmanın bağımsız proje yürütmesi yerine, **sektör genelinde bir girişime ihtiyaç** var.
- Avrupa'daki benzer girişimler, **tüketicinin eğitilmesi ve farkındalığının**, proje başarısı için **olmazsa olmaz** olduğunu gösteriyor:
 - Bazı üyelerin **tek taraflı girişimleri** geçmişte **başarısız** olmuş.
- Ayrıca, proje 2+1 yıl ile sınırlı; bu **süre** de, amaçların eldesi için **gerekli ve makul** görünüyor.

Sürdürülebilirlik Anlaşmalarına Mevcut Yaklaşım

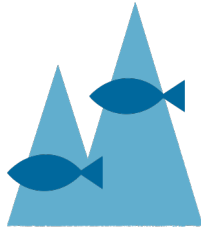
Sürdürülebilirlik faydası, rakipler arası işbirliklerine muafiyette dikkate alınır.

Tek taraflı girişimlerde, fiyat artışı ve belirsizlik nedeniyle, "**erken-davranan dezavantajı**" var. Kolektiflik gerek.

Sadece doğrudan tüketicilere değil, **toplumun geneline yansıyan olumlu çevresel etkiler de dikkate alınır.**

Rakipler, bilgi alışverişi ve işbirliğini, **olumlu faydaların eldesi için gerekli ve zorunlu olanla sınırlamalı.**

- Koordinasyon etkisi, münhasırlık riski.

Potansiyel Dikkat Noktaları

Hakim Durumun Kötüye Kullanılması

Rekabet Unsuru Olarak Sürdürülebilirlik

- Tüketiciler ve toplum, çevresel ve sosyal maliyetler konusunda bilinçlendikçe, **sürdürülebilir ürünlere ve şirketlere yönelim arttı.**
- **Paydaşları** (tüketiciler, yatırımcılar...) **cezbetmek için,** sürdürülebilirlik hikayeleri anlatılıyor.

Greenwashing – Hakim Durumun Kötüye Kullanılması?

- Şirketlerin, ürün ve süreçlerinin ne kadar çevre dostu olduğuna dair yanlış izlenim / yanıltıcı bilgi vermesi.

Hakim Durumda Sürdürülebilirlik Savunması?

- Çevreyi kirleten tesislere yönelik fiyat ayrımcılığı, mal vermenin reddi...

Potansiyel Dikkat Noktaları

Birleşme ve Devralma İşlemleri

Etkinlik Kazanımı?

- İşleme özgü sürdürülebilirlik faydası ve bunun tüketiciye yansıtılacağı argümanı kullanılabilir.

Öldürücü Devralma İşlemleri?

- Sürdürülebilir olmayan ürünleri ortadan kaldıran işlem?
- Sürdürülebilir ürünleri ortadan kaldıran işlem?

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

- BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'ndan biri.
 - TCE ile, kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi ve **hiç kimsenin cinsiyetinden dolayı geride bırakılmaması** amaçlanıyor.
- Toplumsal cinsiyet-rekabet politikası ilişkisi pek incelenmedi.
- **Rekabet politikası** genelde, **tüketiciler-teşebbüsler-regülatörler bazında değerlendirme** yapar.
 - **Tüketicilerin**, ödemeye hazır oldukları fiyat düzeyi, rasyonel tercihleri, ikame algıları gibi faktörleri dikkate alır.
 - **Firmaları**, insan topluluğu değil, kar maksimizasyonu odaklı ekonomik bütünlükler olarak görür.
 - **Cinsiyet bazlı değerlendirmelere genelde kapalıdır** ve bunu da *objektivite* olarak yorumlar.

5 GENDER
EQUALITY

OECD Çalışması (2021)

- **Pazar tanımı** ve **BD analizi** için yapılan **anketlerde** toplumsal cinsiyet kaynaklı farklılıklar.
- **Pazar tanımı** ve **rekabetçi etki analizinde** toplumsal cinsiyetin dikkate alınması.
- **Kartel** davranışı ve "**centilmenler kulübü**" dinamikleri.
- **Kartel kurma ve sürdürme** davranışında cinsiyet bazlı farklılıklar.
- Toplumsal cinsiyet ve **danışıklı hareket**.
- TCE odaklı **sosyal faydayı önceliklendirmek**.
- Rekabet otoritelerince TCE'nin **proje seçim kriteri** haline getirilmesi ve **önceliklendirilmesi**.

Toplumsal Cinsiyet ve Danışıklı Hareket

BULGULAR

- **Erkek karar alıcılar, rekabet ihlali yapmaya daha meyilli.**
- **Kadınlar, utanç ve suçluluk duygusundan kaçınma eğiliminde** olduğundan, nadiren rekabete aykırı anlaşma yapıyor.
- Kartel sonucu biri (tüketiciler) **zarar** görecekse, **kadınlar davranış değiştiriyor**, ayrılıyor.
- Kartel-karşıtı politikalar ve TCE politikaları tamamlayıcı. **Rekabet politikası, TCE için; TCE, kartelle mücadele için etkili bir araç olabilir.**

ÖNERİLER

- **Çeşitlilik**, rekabet savunuculuğu kapsamında **teşvik edilmeli** ve şirketlerin uyum programlarının değerlendirilmesinde kullanılmalı.
- Yönetimde çeşitliliğin az olduğu sektörler, **rekabet incelemesinde** önceliklendirilebilir.

Pazar Tanımı & BD Analizi – Toplumsal Cinsiyet

*Kadın-erkek tüketici davranışlarında rekabet değerlendirmesi yönünden anlamlı fark var mı?
(7 sektör*)*

BULGULAR

- **İkame tercihleri, fiyata duyarlılıkları, başka sağlayıcıya geçiş davranışı** yönünden önemli farklılıklar var:
 - Erkekler, **sağlayıcı değiştirmeye** daha meyilli. Erkekler, **tatil paketinde hizmet içeriklerini ayrı ayrı değerlendirmeye** daha yatkın. **Süpermarketler**de satın alınan ürünler farklı. **Sigorta hizmetinde** kadınlar tercih ettikleri hastaneye, **erkekler fiyata göre geçiş** yapıyor...
- **Ürün fiyatı veya niteliğindeki değişiklikler, kadınları daha farklı etkiliyor.**
- BD işlemi sonucu, yeni teşebbüsün **farklı fiyat artış motivasyonları olabilir.**

**Süpermarket, internet, mobil hizmetler, banka, sigorta, spor kanalları, sağlık hizmetleri.*

Pazar Tanımı & BD Analizi – Toplumsal Cinsiyet

SONUÇ – ÖNERİLER

Şirket, ürünleri veya fiyatları **cinsiyet bakımından farklılaştırabildiğinde:**

Bir tüketici grubu, kümülatife göre daha fazla zarar görebilir.

AYRI PAZARLAR / ETKİLER TANIMLANMALI.

Şirket, **cinsiyet farklılaştırması yapamıyorsa:**

Kârlı bir şekilde tüm tüketiciler için fiyat artışı yapabilir mi?

- İki grubun **büyükliklerine,**
- İki grubun **fiyata duyarlılığına** (fiyat artışı sonrası sağlayıcı değişime ölçüsüne) bağlı.

- Otoriteler, şirketler, tüketiciler, **önemli cinsiyet farklılıklarını** dikkate almalı.

Kartel ve "Centilmenler Kulübü" Dinamikleri

Kadın-erkek doğasının değil, informal ağ (network) dinamikleri ve sosyal yapının etkili olduğu...

BULGULAR

- **Erkek çalışanlar**, şirket içi ve dışında, yatay (akran) ve dikey (mentörlük) seviyede **dayanışma çemberleri** oluşturuyor:
 - **Erkek meslektaşlar arası** güven yaratıcı, **yasadışı davranışı kolaylaştırıcı**,
 - **Kadınları** mesleki topluluklardan **dışlayıcı**.
- Kartel **merkez kadrosu** ağırlıklı **erkek**. (Fra 2010-21'de **%98,4**)
- Kadınlar (daha kıdemli de olsa), dışarıdan, kısa süreli, küçük rollere sahip. **%79 sekreteryaya. Kârdan daha az pay alıyor.**
- Sadece **5 kadın** tam zamanlı **merkez kadroda**; 4'ü formal katılım göstermiş.
 - 1 informal katılım, erkek kartel üyesinin yakın arkadaşı
- **Kadınlar**, informal ağlardan dışlandıklarından, **formal ağlara sadık**.

Kartel ve "Centilmenler Kulübü" Dinamikleri

ÖNERİLER

REKABET OTORİTELERİ

- Yayımlanan **kararlarda, şirket yönetiminde kadın-erkek kırılımına** yer verebilir.
- **Soruşturma önceliklerini**, şirket yönetimlerinin **cinsiyet yapısına** ve **informal ağ ilişkilerine** göre belirleyebilir.
- **İnceleme faaliyetini, informal ağlara genişletebilir** (mezun dernekleri, yerel iş örgütleri, spor ve kültürel dernekler, yardım dernekleri, vb.).
- Rekabet savunuculuğu çabalarına **informal örnekler** ekleyebilir.

ŞİRKETLER

- **Rekabet uyum programlarını tasarlarken**, ağ dinamiklerini dikkate alabilir.
- **Eğitim gruplarında çeşitliliğe özen** gösterebilir.
- **Farklı disiplinler** (meslek grupları) **arası çalışmaları** destekleyebilir.
- **Şirket içi denetim önceliklerini belirlerken**, cinsiyet dengesizliğini dikkate alabilir.

TEŞEKKÜRLER!

 yersu.sahin@unilever.com

